

الشمس
الحرمان
الحرمان

سرشناسه:	رضایی اصفهانی، محمدعلی، ۱۳۴۱ -
عنوان و نام پدیدآور:	منطق تفسیر (۵): قرآن و علوم (علوم طبیعی و انسانی) / محمدعلی رضایی اصفهانی.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۴۳۵ ق. = ۱۳۹۲.
مرجع تولید:	دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ
مشخصات ظاهری:	۵۶۰ ص.
شابک:	۳ - ۶۶۹ - ۱۹۵ - ۹۶۴ - ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی:	فایا
یادداشت:	کتابنامه: ص [۵۴۷] - ۵۶۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت:	چاپ دوم: ۱۳۹۴ (فیبا).
یادداشت:	چاپ سوم: ۱۳۹۸ (فیبا).
موضوع:	قرآن و علوم
موضوع:	قرآن و علوم انسانی. قرآن و علوم طبیعی
رده بندی کنگره:	۱۳۹۲ م ۵۴/۶ / BP۱۰۳
رده بندی دیویی:	۲۹۷ / ۱۵۸
شماره کتابشناسی ملی:	۳۰۴۱۷۳۷

منطق تفسیر قرآن (۵)

(قرآن و علوم طبیعی و انسانی)

محمد علی رضایی اصفهانی

مرکز بین‌المللی
ترجمه و المصطفی ﷺ

منطق تفسیر قرآن (۵)

(قرآن و علوم طبیعی و انسانی)

مؤلف: محمد علی رضایی اصفهانی

چاپ سوم: ۱۳۹۸ ش / ۱۴۴۰ ق

ناشر: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: نازنجستان ● قیمت: ۷۵۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸؛

تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵ / (داخلی ۱۰۵) / تلفکس: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴

◀ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۰۲۵ - ۳۲۱۳۳۱۰۶

<http://buy-pub.miu.ac.ir>

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید اثریاری رساندند.

■ ناظر گرافیک: مسعود مهدوی

■ ناظر چاپ: نعمت‌الله بزدانی

■ مدیر انتشارات: سید اباذر هاشمی هریکندئی

■ مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری

■ ناظر فنی: علی عبادی فرد

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نو، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آنها، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت نیروهای متخصص را ضروری می‌نماید. از این رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شود.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که تمام دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند، و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی و تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید.

بالندگی مراکز آموزشی، در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. هم‌چنین بازنگری متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آنها موجب حفظ نشاط علمی مراکز آموزشی است.

حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند.

«جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب آموزشی را سرلوحه تلاش‌های خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این تلاش است.

«مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ» با تقدیر و تشکر از مؤلف محترم و تمام عزیزانی که در تولید این اثر، همکاری و همفکری کرده‌اند، آن را به جویندگان فرهنگ و اندیشه ناب اسلامی تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ

مقدمه دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ

معنویت، همواره گمشده انسان در طول تاریخ بوده و این پیام ماندگار انبیای الهی است که در گوش اعصار پیچیده و انسان را به زندگی جاودان دعوت می‌کند. پیامی که در آن به تمامی نیازهای مادی و معنوی انسان و رشد کامل ابعاد وجودی او اندیشیده شده است و معرفتی الهی که می‌تواند همه جنبه‌های زندگی انسان را دگرگون ساخته و زندگی جدیدی را پایه‌ریزی کند.

دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ می‌کوشد تا با بهره‌گیری از روش‌های نوین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، پیام الهی خاتم پیام‌آوران، حضرت محمد مصطفی ﷺ و پیروان راستین ایشان را در اختیار علاقه‌مندان در هر نقطه خاکی قرار دهد تا سرآغازی باشد برای زندگی الهی و پاک انسان معاصر.

معاونت پژوهشی و تولید دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ با همکاری گروه‌های علمی و صاحب‌نظران، برای پاسخ‌گویی به نیاز حقیقت‌طلبان و معرفت‌جویان، متون آموزشی و کمک‌آموزشی مورد نیاز را به زبان‌های مختلف تولید نموده تا در رشته‌های آموزشی مورد استفاده فراگیران قرار گیرد و با توجه به استقبال و درخواست عموم علاقه‌مندان، اقدام به چاپ گسترده آنها کرده است. «خانه‌های خود را دانشگاه اسلامی کنیم»

دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ

WWW.ou.miu.ac.ir

فهرست

پیش سخن.....	۱۵
جایگاه مباحث قرآن و علوم روز در هندسه دانش تفسیر.....	۱۵
شیوه استفاده از کتاب حاضر.....	۱۶
۱. کلیات.....	۱۹
درآمد.....	۱۹
ضرورت‌ها و آثار.....	۱۹
۱. یافته‌های اطمینان‌آور علوم، منبع و قرینه تفسیر آیات.....	۲۰
۲. فهم و تفسیر آیات علمی قرآن.....	۲۰
۳. دفع توهّم تعارض قرآن و علم.....	۲۱
۴. اثبات اعجاز علمی قرآن.....	۲۲
۵. جهت‌دهی به اهداف و مبانی علوم انسانی بر اساس آموزه‌های قرآنی.....	۲۳
۶. نظریه‌پردازی در علوم انسانی بر اساس آموزه‌های قرآنی (تولید علم).....	۲۴
۷. پاسخ‌گویی به نیازهای انسان معاصر.....	۲۵
۸. کارآمد شدن دین در عصر حاضر.....	۲۶
مفهوم‌شناسی.....	۲۶
۱. علم.....	۲۶
الف) کاربردهای علم در قرآن.....	۲۸
ب) سیر طبقه‌بندی علوم.....	۳۱

- ج) چیستی علم (معیار شناخت علم)..... ۳۴
- یکم: تعمیم استقراء استدلالی (دیدگاه سستی)..... ۳۴
- مراحل کشف قانون..... ۳۴
- ارزیابی مراحل کشف قانون..... ۳۵
- دوم: اثبات‌پذیری..... ۳۸
- مراحل کشف قانون علمی در نظریه اثبات‌پذیری..... ۴۰
- سوم: ابطال‌پذیری..... ۴۳
- مراحل تشکیل نظریه علمی در نظریه ابطال‌پذیری..... ۴۴
- چهارم: تأیید‌پذیری..... ۴۷
۲. تفسیر..... ۵۰
- الف) تفسیر از منظر واژه‌شناسان..... ۵۰
- ب) تفسیر از منظر دانشمندان تفسیر و علوم قرآنی..... ۵۱
۳. تفسیر علمی..... ۵۴
۴. تفسیر میان‌رشته‌ای..... ۵۶
۵. اعجاز علمی..... ۶۱
۶. نظریه‌پردازی علمی..... ۶۳
۷. اهداف آیات علمی قرآن..... ۶۴
- الف) اهداف عام قرآن..... ۶۵
- ب) اهداف سوره‌های قرآن..... ۶۶
- ج) اهداف خاص آیات علمی قرآن..... ۶۷
۸. اقسام آیات علمی قرآن..... ۷۶
- الف) اشارات علمی اندیشه‌ساز قرآن..... ۷۶
- ب) اشارات علمی شگفت‌آمیز قرآن..... ۷۷
- ج) اعجازهای علمی قرآن..... ۷۸
- د) نظریه‌پردازی‌های علمی قرآنی..... ۷۸
۲. سیر تاریخی تعامل قرآن و علوم..... ۸۱
- مراحل تعامل قرآن و علوم..... ۸۱
۱. سرچشمه‌های وحیانی در آیات و احادیث (قرن اول تا سوم هجری)..... ۸۱
۲. رویکرد تطبیق علوم با قرآن..... ۸۵
۳. رویکرد استخراج جزئیات علوم از قرآن و مخالفت با آن..... ۸۹

الف) موافقان.....	۱۹
ب) مخالفان.....	۹۴
۴. رویکرد دوباره به تطبیق قرآن با علوم قدیم.....	۹۵
۵. رویکرد تطبیق قرآن با علوم طبیعی و مخالفت‌ها.....	۹۸
الف) موافقان.....	۹۹
ب) موافقان قائل به تفصیل در تفسیر علمی.....	۱۱۴
ج) مخالفان.....	۱۳۰
۶. رویکرد تفسیرهای میان‌رشته‌ای.....	۱۳۳
مراکز، پایگاه‌ها، مجلات، شخصیت‌ها و تفاسیر میان‌رشته‌ای.....	۱۳۴
۱. مراکز علمی میان‌رشته‌ای قرآن و علوم.....	۱۳۴
۲. تفاسیر میان‌رشته‌ای و دائرةالمعارف‌ها.....	۱۳۹
۳. مجلات علمی میان‌رشته‌ای قرآن و علوم.....	۱۴۳
۴. پایگاه‌های میان‌رشته‌ای قرآن و علوم.....	۱۴۷
پایگاه‌های مرتبط با قرآن و علم.....	۱۵۰
۵. شخصیت‌های مشهور در مباحث میان‌رشته‌ای قرآن و علم.....	۱۵۲
۳. مباحث نظری.....	۱۵۷
رابطه قرآن و علم.....	۱۵۷
۱. تداخل علم و دین.....	۱۵۹
۲. تعارض کامل بین علم و دین.....	۱۶۶
الف) اقسام تعارض علم و دین.....	۱۶۷
یکم: تعارض واقعی علم و دین.....	۱۶۸
دوم: تعارض ظاهری علم و دین.....	۱۶۸
شواهد و دلایل سازگاری علم و دین.....	۱۷۵
قلمرو قرآن و علم.....	۱۷۶
۱. دیدگاه حداکثری.....	۱۷۷
۲. دیدگاه حداقلی.....	۱۷۷
۳. دیدگاه میانه.....	۱۷۸
۴. آیا همه علوم بشری در قرآن وجود دارد؟.....	۱۷۸
الف) دلایل موافقان.....	۱۷۸

- ب) دلایل مخالفان..... ۱۸۴
- تعامل قرآن و علوم..... ۱۹۳
۱. نقش قرآن در علوم..... ۱۹۳
- الف) نوگستری (ایجاد یا گسترش برخی از علوم انسانی)..... ۱۹۳
- ب) جهت‌دهی به مبانی و اهداف علوم..... ۱۹۷
- ج) نظریه‌پردازی‌های علمی قرآنی..... ۱۹۹
- د) اصلاح و بازسازی علوم..... ۲۰۱
۲. نقش علوم در مورد قرآن..... ۲۰۲
- الف) تأثیر علوم انسانی در فهم و تفسیر بهتر قرآن..... ۲۰۲
- ب) اثبات اعجاز علمی قرآن در حوزه علوم انسانی..... ۲۰۶
- مبانی مباحث میان‌رشته‌ای قرآن و علوم..... ۲۰۹
۱. مبانی عام تفسیر قرآن..... ۲۰۹
۲. مبانی خاص مباحث میان‌رشته‌ای قرآن و علوم..... ۲۱۰
- روش‌شناسی..... ۲۱۱
۱. روش‌های عام تفسیر..... ۲۱۱
۲. شیوه‌های خاص تفسیر علمی..... ۲۱۲
- الف) استخراج همه علوم از قرآن کریم..... ۲۱۲
- ب) تحمیل نظریات علمی بر قرآن کریم..... ۲۱۳
- ج) استخدام علوم برای فهم بهتر قرآن..... ۲۱۴
- د) جهت‌دهی به مبانی و اهداف علوم..... ۲۱۶
- ه) نظریه‌پردازی‌های علمی قرآنی..... ۲۱۸
۳. شیوه‌های تفسیر موضوعی تطبیقی و میان‌رشته‌ای..... ۲۲۰
۴. شیوه مطالعات تجربی و نیمه‌تجربی در مباحث قرآن و علم..... ۲۳۰
- ضوابط و قواعد..... ۲۳۹
۱. ضوابط و معیارها..... ۲۳۹
۲. قواعد تفسیر علمی..... ۲۴۲
۳. قواعد اجرای مباحث میان‌رشته‌ای..... ۲۴۳
- دلایل تفسیر علمی (اعتبارسنجی)..... ۲۴۶
۱. دلایل موافقان..... ۲۴۶
۲. دلایل مخالفان..... ۲۴۹

۲۶۱	۳. دلایل قائلان به تفصیل.....
۲۶۱	الف) تفصیل بین تطبیق (تحمیل) و غیر آن در تفسیر علمی.....
۲۶۲	ب) تفصیل بین علوم قطعی و غیر قطعی در تفسیر علمی.....
۲۶۳	ج) تفصیل بین نسبت دادن قطعی و احتمالی در تفسیر علمی.....
۲۶۴	د) تفصیل بین استفاده از علوم، در فهم قرآن و تحمیل کردن نظریات علمی بر آن.....
۲۶۵	شرایط مفسر علمی.....
۲۶۵	۱. شرایط عام مفسر.....
۲۶۷	۲. شرایط خاص مفسر علمی.....
۲۶۸	آثار و نتایج مباحث میان‌رشته‌ای قرآن و علوم.....
۲۶۹	آسیب‌شناسی مباحث میان‌رشته‌ای قرآن و علوم.....
۲۷۳	۴. قرآن و علوم طبیعی.....
۲۷۵	قرآن و کیهان‌شناسی.....
۲۷۵	۱. مفهوم‌شناسی نجوم.....
۲۸۰	۳. شمارگان آیات و مهم‌ترین محورها.....
۲۸۲	۴. اهداف قرآن از طرح مباحث نجوم.....
۲۸۵	۵. تفسیر نجومی قرآن.....
۲۸۶	۶. منبع‌شناسی قرآن و نجوم.....
۲۸۶	۷. بررسی تفسیر علمی برخی آیات نجومی.....
۲۹۰	۸. نکات تفسیری و اسرار علمی آیات.....
۲۹۹	قرآن و علوم پزشکی.....
۲۹۹	۱. مفهوم‌شناسی.....
۳۰۰	۲. تاریخچه.....
۳۰۱	۳. مراحل رشد علم پزشکی در اسلام.....
۳۰۴	۴. اهداف آیات پزشکی در قرآن.....
۳۰۶	۵. دسته‌بندی آیات پزشکی قرآن.....
۳۰۹	۶. تفسیر طبی قرآن.....
۳۱۰	۷. منبع‌شناسی.....
۳۱۰	۸. بررسی تفسیر علمی برخی آیات طبی.....
۳۱۰	بهداشت مسائل جنسی در قرآن.....
۳۱۰	یکم: ممنوعیت آمیزش با زنان در عادت ماهیانه.....

۳۱۷	دوم: ممنوعیت زنا
۳۲۴	روش حکیمانه اسلام در جلوگیری از بیماری‌های آمیزشی
۳۲۷	سوم: ممنوعیت هم‌جنس‌بازی (لواط)
۳۳۳	چهارم: ممنوعیت استمناء (جلق زدن، خودارضایی)
۳۳۸	قرآن و زمین‌شناسی
۳۳۸	۱. تاریخچه
۳۳۹	۲. اهداف آیات زمین‌شناختی در قرآن
۳۴۱	۳. موضوعات و دسته‌بندی آیات زمین‌شناختی در قرآن
۳۴۴	۴. تفسیر زمین‌شناختی قرآن
۳۵۳	قرآن و زیست‌شناسی
۳۵۳	۱. تاریخچه
۳۵۵	۲. اهداف آیات زیست‌شناختی قرآن
۳۵۸	۳. دسته‌بندی آیات زیست‌شناختی قرآن
۳۵۹	الف) حیوانات
۳۶۲	ب) گیاهان
۳۶۴	۴. تفسیر زیست‌شناختی قرآن
۳۶۴	۵. بررسی تفسیر علمی برخی آیات زیست‌شناختی
۳۶۵	الف) منشأ پیدایش حیات در زمین
۳۶۵	ب) نکات تفسیری و اسرار علمی
۳۷۵	۵. قرآن و علوم انسانی
۳۷۶	مفهوم‌شناسی
۳۷۶	تفاوت‌های علوم انسانی و طبیعی
۳۷۸	قرآن و تربیت
۳۷۸	۱. مفهوم‌شناسی
۳۸۰	۲. پیشینه
۳۸۲	۳. مبانی تربیت در قرآن
۳۸۸	۴. اهداف تربیت در قرآن
۳۹۳	۵. ابعاد و ساحت‌های تربیت در قرآن
۴۱۳	۶. اصول تربیت در قرآن
۴۱۸	۷. عوامل تربیت در قرآن

۴۲۴	۸. موانع تربیت
۴۲۷	۹. ابزارها و منابع تربیت
۴۲۹	۱۰. روش‌های تربیتی در قرآن
۴۳۶	۱۱. تفسیر تربیتی قرآن
۴۳۶	الف) رویکردها
۴۳۷	ب) عناصر تفسیر تربیتی
۴۳۸	ج) پیشینه
۴۳۹	د) روش‌شناسی
۴۴۰	ه) نمونه تفسیر تربیتی (سوره حمد)
۴۵۰	۱۲. اعجاز تربیتی قرآن
۴۵۰	رویکردهای اعجاز در حوزه علوم تربیتی
۴۵۲	۱۳. نظریه‌پردازی‌های علمی قرآنی در حوزه تربیت
۴۵۳	۱۴. موضوعات قابل پژوهش در حوزه میان‌رشته‌ای قرآن و علوم تربیتی
۴۵۵	قرآن و اقتصاد
۴۵۵	۱. مفهوم‌شناسی
۴۵۵	۲. پیشینه
۴۵۷	۳. اهداف اقتصاد در قرآن
۴۶۰	۴. مبانی اقتصاد در قرآن
۴۶۲	۵. اصول اقتصادی قرآن
۴۶۷	۶. نظریه‌پردازی‌های اقتصادی قرآن
۴۷۰	۷. اعجاز اقتصادی قرآن
۴۷۰	الف) رویکردهای اعجاز اقتصادی قرآن
۴۷۱	ب) ادعاها در اعجاز اقتصادی قرآن
۴۷۴	۸. تفسیر اقتصادی قرآن
۴۷۵	الف) رویکردها
۴۷۶	ب) روش‌شناسی
۴۷۶	ج) معیارها و قواعد
۴۷۶	د) مبانی تفسیر اقتصادی قرآن
۴۷۶	ه) آسیب‌شناسی (افراط و تفریط، تحمیل نظریه‌ها و...)
۴۷۶	و) نمونه‌هایی از تفسیر آیات اقتصادی (مثل آیه ربا، بیع و...)

۴۷۶.....	۹. موضوعات اقتصادی قرآن برای پژوهش
۴۷۸.....	قرآن و حقوق
۴۸۳.....	قرآن و سیاست
۴۸۴.....	قرآن و جامعه‌شناسی
۴۸۷.....	قرآن و مدیریت
۴۸۸.....	قرآن و روان‌شناسی
۴۹۵.....	قرآن و تاریخ
۵۰۲.....	قرآن و اخلاق
۵۰۳.....	۶. قرآن و ریاضیات
۵۰۴.....	موافقان اعجاز عددی قرآن
۵۱۱.....	مخالفان اعجاز عددی قرآن
۵۲۱.....	ضمیمه: منبع‌شناسی قرآن و علم
۵۲۱.....	کلیات و مباحث نظری
۵۲۵.....	قرآن و علوم طبیعی
۵۳۵.....	قرآن و علوم انسانی
۵۴۳.....	قرآن و علوم عقلی
۵۴۴.....	منابع لاتین
۵۴۴.....	سایت‌های مرتبط با قرآن و علم
۵۴۷.....	کتابنامه
۵۶۰.....	مجلات